

Особливості розвитку гуманітарної освіти в приватних гімназіях сучасної Австрії

Ольга Денічева

У статті проаналізовано напрямки розвитку гуманітарної освіти в приватних гімназіях сучасної Австрії. Розглянуто специфіку формування світоглядних принципів у різних типах приватних гімназій. Виявлено відмінності розвитку гуманітарної освіти в конфесійних гімназіях та в приватних гімназіях з державною навчальною програмою.

Ключові слова: гуманітарна освіта, гімназія, навчальна програма, релігія, розвиток.

Пріоритетним напрямком розвитку сучасної освіти є її гуманітаризація. Провідною метою гуманітарної освіти завжди було визначення певної сфери знань, які розкривали зв'язок людини із соціумом. Цінність гуманітарної освіти виявляється у її здатності розкривати історичність, науковість та прогресивність нашого життя.

Гуманітарна освіта є предметом дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених. Так, в працях В. Андрущенка та М. Уварова спостерігаємо філософське осмислення розвитку гуманітарної освіти [1; 3].

На думку багатьох європейських учених, гуманітарна освіта повинна мати умови для ефективної реалізації, а також умови, за яких особистість має можливість для всебічного та гармонійного розвитку. Цей розвиток визначає якість гуманітарної освіти, що покликана сприяти духовному та інтелектуальному збагаченню нації. Історично склалося, що навчальним закладом, зорієнтованим на успішну реалізацію цілей гуманітарної освіти у навчально-виховному процесі, стала гімназія.

У працях вітчизняного науковця І. Жерносека гімназійна освіта тлумачиться як освіта, спрямована на відкриття процесів індивідуалізації навчання. Він вважає, що основу гімназійної освіти будь-якої країни повинні складати диференціація та гуманітаризація [2, 37]. Саме ці принципи допомагають зорієнтувати навчання у таке рiчище, яке дає змогу розкрити дитині сутність світу, сформувати культурні цінності та виховати з неї добропорядного громадянина. Важливо залучити до аналізу цієї проблеми науковий і практичний потенціал зарубіжних країн, у тому числі й Австрії.

Метою статті є аналіз розвитку гуманітарної освіти в приватних гімназіях сучасної Австрії.

Законодавство Австрії передбачає функціонування приватних гімназій за двома основними напрямками: до першого належать гімназії, підпорядковані релігійній конфесії, а до другого – гімназії, яким держава надає право називатися приватними.

Чинні законодавчі документи засвідчують необхідність для кожної приватної гімназії мати певну назву (на честь особи або спільноти) з метою запобігання плутанини з державними гімназіями [4].

Слід відзначити, що австрійська держава пропонує навчання в альтернативних школах. Річ у тім, що ці школи теж належать до приватного сектора освіти, але не реалізують уповні державні програми у навчально-виховному процесі. Політика вищезгаданого приватного сектору прагне втілити у практику власну, незалежну педагогічну систему освіти. Керівництво гімназій та шкіл вважає за необхідне розвивати свободу дитини як невід'ємний компонент педагогічного процесу. Зауважимо, що саме свобода становить основу методики викладання навчальних дисциплін альтернативних шкіл [5].

Альтернативні школи, таким чином, належать до приватних, проте деякою мірою ізолюються від звичайних приватних гімназій та шкіл. Фундамент навчально-виховної системи таких закладів в основному становлять педагогічні ідеї М. Монтесорі та вальфдорська педагогіка як цілісна наукова теорія [4].

Характерною рисою освіти в альтернативних середніх навчальних закладах є її гуманітаризація. Гуманітаризація знаходить своє відображення у домінуванні гуманітарного блоку в змісті навчальних програм.

Традиційно гуманітарна освіта представлена широким спектром наукових дисциплін, а саме: рідною мовою (німецькою), іноземними мовами (англійською, італійською, французькою), історією та літературою. Головною особливістю гуманітарної освіти в альтернативних приватних школах є методика викладання предметів гуманітарного циклу. На жаль, навчання в альтернативних школах є не досить популярним і становить маленький відсоток порівняно з іншими приватними гімназіями.

Приватні гімназії сучасної Австрії охоплюють приблизно 9 % учнів, а 91 % припадає на державні навчальні заклади [5]. Особливістю приватного сектору австрійської середньої освіти є те, що більша частина приватних гімназій підпорядковані релігійним конфесіям.

Головна відмінність, що існує серед приватних релігійних гімназій, виявляється у віросповіданні та змісті християнського навчання. Так, наприклад, звернемо увагу на австрійську гімназію «Дон Боско», яка заснована при Салезіанському монастирі святого Дона Боско [8]. Специфіка освітньої системи приватної гімназії сконцентрована у змісті навчальної програми; навчальний процес здійснюється на засадах християнської моралі, крім того, керівництво

гімназії пов'язує ефективність засвоєння значної частини навчальної програми із засвоєнням молитов до Святого Дона Боско [8].

Доцільно звернути увагу на те, що в Австрії існують декілька історично сформованих релігійних конфесій. Передусім, це католицька церква. Зв'язок держави з католицькою церквою чітко визначений в офіційній угоді (Конкордат) ще в 1933 році. Сьогодні ця угода віддзеркалюється у чинному законодавстві, що регулює стосунки між державою та католицькою церквою у декількох землях сучасної Австрії. По-друге, це протестантська церква. Прийнятий у 1961 році закон, який юридично визнав та підтвердив євангелістське вчення, започаткував широке розповсюдження протестантизму в гімназіях по всій країні (Закон про правові відносини євангелістської церкви в Австрії). По-третє, це Ісламська Релігійна Спільнота (Закон про Ісламську релігійну спільноту в Австрії); у 1912 році вона була офіційно визнана австрійським урядом. Четвертою, не менш важливою конфесією, вважається ортодоксальна церква, яка у 1967 році отримала офіційний статус з боку австрійського уряду. Наступною є Єврейська релігійна асоціація, яка теж є юридично визнаною австрійським урядом з 1890 року [6]. Цей список можна продовжувати. Загалом, у сучасній Австрії нараховують приблизно 13 юридично визначених церков та релігійних спільнот. Тому законом передбачена їх правоздатність щодо заснування власних гімназій.

Отже, зазначені вище факти свідчать про варіативність та багатогранність релігійних віросповідань австрійських громадян. Унаслідок цієї релігійної толерантності, уряд просто вимушений створювати умови та втілювати в життя законопроекти, які передбачають діалог держави та релігійних об'єднань громадян.

Безсумнівно, законодавча система сучасної Австрії надає право вільного вибору гімназії у разі бажання людини отримати релігійну освіту. Дозвіл на навчання у гімназіях залежить від релігійних переконань батьків та є їхньою прерогативою. Часто батьки дітей, що відвідують релігійні гімназії, представляють той чи інший релігійний орден, спільноту, церкву або монастир. Проте у віці 14 років учні самостійно та незалежно обирають релігійну освіту [5]. Наголошуємо на тому, що після закінчення релігійної гімназії учні мають можливість вступити до вищих навчальних закладів і отримати не пов'язану з релігією професію або продовжувати релігійну освіту.

Навчальна програма гуманітарної освіти в гімназіях, що підпорядковуються релігійним конфесіям, не має принципових відмінностей від навчальної програми звичайних приватних гімназій. Різниця полягає тільки у кількості годин, відведених у навчальному плані на викладання дисциплін гуманітарного блоку [6]. Акцентується увага на таких гуманітарних предметах, як релігія, історія, історія релігій, мови (німецька, латина, грецька, італійська) та література. У старших класах гімназій спостерігається тенденція до поєднання історії та основ філософії. Філософія, у цьому випадку, допомагає аналізувати історію релігії суспільства.

Система релігійних цінностей утворює фундамент навчально-виховного процесу приватних релігійних гімназій, формує світогляд та проектує подальше життя особистості. Ця обставина дає можливість розглядати релігію у вищезгаданих гімназіях як навчальну дисципліну, що закладає світоглядні основи усього життя. Релігія вважається простором, у якому людина спроможна почуватися вільно. Таким чином, релігійна освіта координує духовні орієнтири, необхідні для повноцінного буття людини [3].

Гуманітарна освіта в релігійних гімназіях має цілісну структуру, що складається з багатьох компонентів духовної та практичної сфер життя індивіда. У цьому випадку релігія узгоджується з прогресивним розвитком суспільства. Так, головна особливість освітньої політики Австрії полягає у нероздільності релігії та освіти. Релігія допомагає дитині вільно визначати себе у світі, а освіта – зрозуміти сутність релігійного світогляду. Формування світоглядних принципів на релігійному ґрунті є фундаментальною метою гуманітарної освіти в приватних гімназіях, що підпорядковуються релігійним конфесіям. Виходячи з цієї позиції, бачимо, що гуманітарна освіта має поєднувати філософію, релігію та культуру у єдину систему та виконувати функцію посилення міжпредметних зв'язків гуманітарних наук.

Проте дещо відмінною є ситуація в приватних гімназіях, де навчальна програма затверджується державними освітніми органами. Релігія належить до обов'язкових дисциплін, але її викладання відбувається на основі загальних вимог до змісту та форм навчального процесу. Звичайно, діти, які навчаються в приватних гімназіях цього типу, відвідують заняття з релігієзнавства згідно з релігійними переконаннями їхньої сім'ї.

Відзначимо, що організація навчально-виховного процесу в приватних гімназіях багато в чому залежить від керівництва. Керівництво (одна особа або декілька) вирішує, якою має бути гімназія: профіль, матеріальне забезпечення, фінансування, обладнання, методика викладання наукових дисциплін, харчування, екскурсії, відпочинок дітей під час канікул та ін. Крім цього, керівництву приватної гімназії надається право визначати загальну ідеологію гімназії [5].

Так, австрійська гімназійна система освіти пропонує навчання у таких гуманітарних приватних навчальних закладах:

- гімназія із вивченням стародавніх мов (переважно латинська та давньогрецька мови);
- гімназія із вивченням сучасних мов (наприклад, англійська, французька, іспанська та італійська мови);
- гімназія, де викладають російську мову як першу іноземну мову з першого класу;
- гімназії гуманітарної спрямованості, де поєднують вивчення класичних мов з хореографією;

- гімназія за трьома напрямками навчання: англomовним, франкомовним та математичним;
- гімназія, яка спеціалізується на викладанні сучасних мов та історії;
- гімназії з поглибленим вивченням психології.

Ключовою ідеєю діяльності усіх австрійських гімназій є формування громадян освіченого суспільства, здатного самостійно приймати рішення та гідно презентувати країну на міжнародному ринку праці.

Гуманітарна освіта у приватних гімназіях з державною навчальною програмою має світський характер. Порівняно з релігійними гімназіями, де гуманітарність ґрунтується на релігійних цінностях, предметна сфера гуманітарної освіти гімназій орієнтується на сучасні тенденції розвитку суспільства.

Однак найважливіша відмінність між приватними гімназіями з державною програмою навчання та гімназіями, підпорядкованими релігійним конфесіям, полягає в орієнтації на певні конфесії, представлені в австрійському соціумі [6]. Тобто, перші гімназії приймають дітей з різним віросповіданням, а другі – тільки з суворо визначеним релігійним світорозумінням. Цей факт значно полегшує батькам вибір приватних гімназій для своїх дітей.

Ідентичність навчальної програми релігійних та інших приватних гімназій полягає у переліку обов'язкових дисциплін, затверджених державною програмою. Але повна тотожність у змісті освіти не вимагається з боку державних освітніх органів [5].

Головна відмінність австрійських приватних гімназій виявляється у структурі виховного процесу, методах, кількості запланованих уроків, кількості відведених годин та кількості учнів у класі. Безперечно, відповідальність за організацію навчально-виховного процесу несе керівництво приватної гімназії (одна чи декілька осіб або релігійна спільнота).

Вітчизняна система освіти також передбачає навчання у приватних гімназіях. Відомо, що приватний сектор середньої освіти в Україні є недостатньо розвиненим, що пов'язане з низкою адміністративних, матеріальних та технічних проблем. Насамперед, приватні гімназії зосереджуються у великих містах України, де спостерігаємо наявність кваліфікованих спеціалістів та більш-менш якісну матеріально-технічну базу. Існування приватних гімназій у сільській місцевості є досить рідкісним явищем. Проте вважаємо, що приватні гімназії мають розташовуватися саме на приміській території; свіже повітря та гарна природа дають можливість проводити заняття не тільки у стінах гімназії, а й у навколишньому природному середовищі.

Характер розвитку гуманітарної освіти у вітчизняних приватних гімназіях свідчить про ефективне впровадження новітніх педагогічних технологій у навчальному процесі. Звертаємо увагу на те, що запозичення позитивних здобутків

європейської системи освіти результативно впливає на освітні реформаційні процеси в Україні.

Суттєвою ознакою, яка визначає своєрідність австрійської гуманітарної освіти, є її релігійність. В українських гімназіях гуманітарна освіта зорієнтована на мовні дисципліни, літературу та історію. Можемо стверджувати, що характерна риса гуманітарної освіти обох країн виявляється у її спрямованості на гармонійний та всебічний розвиток дитини.

З огляду на вітчизняну політично-економічну ситуацію припускаємо, що розвиток приватних гімназій в Україні є досить повільним та дуже економічно затратним процесом. На відміну від австрійської освітньої системи, українська неспроможна забезпечити матеріальний ресурс хоча б для часткового фінансування багатьох приватних гімназій. Але позитивною рисою приватного сектору освіти в Україні можна вважати наявність великої кількості недержавних вищих навчальних закладів. Існування цих ВНЗ залежить від отримання від держави ліцензії та проходження акредитації.

Відмінності, які вирізняють гуманітарну освіту кожної країни, сконцентровані в історично сформованих державних устроях. Передусім, це традиції та звичаї, які розрізняють Україну та Австрію. Власне, саме традиції визначають, а часом і спрямовують розвиток гуманітарної освіти будь-якої країни. Таким чином, гуманітарна освіта окремо взятої держави має певні специфічні характеристики, які детермінують її подальший розвиток.

Отже, звертаючи увагу на освітню систему Австрії, можемо зробити висновок, що домінуючою особливістю розвитку гуманітарної освіти у приватних гімназіях є не тільки її філософський та релігійний, а й культурологічний компоненти. Іншу специфічну рису гімназійної освіти як в Австрії, так і в Україні вбачаємо в універсальному характері гуманітарної освіти. Універсальність гуманітарної освіти в приватних гімназіях Австрії зорієнтована не тільки на мовну освіту, а й на історичні, релігійні та соціокультурні знання. Відзначимо, що головна мета конфесійних приватних гімназій сучасної Австрії виявляється у сприйнятті релігії як просторово-часового феномену. Зозбіжність у тлумаченні гуманітарної освіти у приватних конфесійних гімназіях та приватних гімназіях, що дотримуються державної навчальної програми полягає у результативній оцінці формування світоглядних принципів. Гуманітарна освіта в конфесійних гімназіях зосереджується на християнських принципах виховання молоді. Структура гуманітарної освіти в інших типах приватних гімназій не ігнорує християнську модель навчально-виховного процесу. Багатогранність та обсяг гуманітарної освіти у цих гімназіях співвідноситься зі стрімким розвитком сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. *Гуманітарна освіта України на межі століть: зб. наук. праць за матеріалами наук. сем., 2–3 жовт. 2000 р., Вип. 4 / ред. В. Андрущенко. – Д.: АПН, Ін-т вищ. освіти,*

2001. – 195 с.

2. Жерносек І. Розвиток змісту і форм навчально-виховної та науково-методичної роботи в гімназіях // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 36–39.
3. Уваров М.С. Богословие и современное гуманитарное образование // Вестник Российского философского общества. – 2003. – №1. – С. 103–115 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://anthropology.ru/ru/texts/uvarov/theology.html>
4. Privatschulgesetz (Priv SchG)-JUSLINE Österreich [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jusline.at>.
5. Private education in the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eacea.ec/europa.eu/ressources/eurodice/pdf/0_integral/012EN.pdf
6. The Information Database on Education Systems in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eacea.ec/europa.eu/ressources/eurodice/eurybase/pdf/0_integral/AT_EN.pdf
7. Nationale Kurzdarstellungen der Bildungssysteme in Europa und der aktuellen Reformen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eacea.ec/europa.eu/ressources/eurodice/pdf/047_AT_DE.pdf
8. <http://www.donbosco gym.ae.at>